

Název: 150 let po první ženevské konvenci vyzývají Švýcarsko a MVČK k lepšímu dodržování mezinárodního humanitárního práva

Dnes je tomu přesně 150 let, kdy pro zmírnění životního údělu vojáků, raněných při vojenské službě, byla v první ženevské konvenci zakotvena myšlenka dle mezinárodního práva, že ani ve válkách nesmí být překročena minimální míra lidskosti. Švýcarsko a Mezinárodní výbor Červeného kříže (MVČK), kteří tehdy dopomohli mezinárodnímu humanitárnímu právu k průlomu na mezinárodní scéně, se dnes zasazují o lepší dodržování tohoto principu. Neboť neustále chybí účinné mechanismy, jež by podporovaly jeho dodržování na celosvětové úrovni.

Dnešní válečné konflikty mají zjevně jen málo společného s bitvami 19. století. Boje se čím dál tím víc přesouvají z jasně definovaných bojišť do obydlených oblastí. Tradiční válka mezi armádami zneprátelených států je výjimkou, ne-mezinárodní válka se stala pravidlem. Dnes jsou největšími oběťmi ozbrojených konfliktů civilní osoby.

Mezinárodní humanitární právo se změně přizpůsobilo. Otfeseny škodami a utrpením druhé světové války se státy v roce 1949 ve čtyřech ženevských konvencích dohodly na komplexní ochraně všech osob, které se neúčastní nebo se již neúčastní nepřátelských akcí – ranění a nemocní vojáci, váleční zajatci a civilní osoby. Tato páteř mezinárodního humanitárního práva byla v letech 1977 a 2005 doplněna o tři dodatkové protokoly. Používání určitých zbraní, jako například biologických a chemických zbraní, kazetové munice a nášlapných min, je dnes silně odsuzováno. Právo nastavuje válečné brutalitě dostatečné bariéry k ochraně nejzranitelnějších osob. Jistý pokrok vidíme i při prosazování práva, například v oblasti vzdělávání vojáků nebo při trestním stíhání nejhorších válečných zločinů, zejména založením Mezinárodního trestního tribunálu (MTT).

Přesto nás každý den zasahují otřesné zprávy a obrazy z celého světa, které svědčí o nevýslovném utrpení v ozbrojených konfliktech. Příliš často jsou příčinou utrpení nejtěžší provinění proti mezinárodnímu humanitárnímu právu. Jedná se o kolektivní selhání. Státy se ve společném článku 1 čtyř ženevských konvencí z roku 1949 zavázaly dodržovat jejich předpisy „za všech okolností a dodržování prosazovat“. Ovšem do dnešního dne nebyly schopné si obstarat prostředky nezbytné ke splnění svého slibu. Mezinárodnímu humanitárnímu právu chybí od jeho vzniku mechanismy, jejichž pomocí by mohlo být dodržování prosazeno. Tato neschopnost často znamená pro postižené válkou smrt a zkázu.

Principy mezinárodního humanitárního práva mají univerzální platnost. Neexistují však samy o sobě, bez našeho trvalého úsilí není možné zajistit jejich trvalou platnost. Pokud pravidelně dochází k porušování určitého práva a my na porušování nereagujeme, může se stát, že právo časem ztratí svůj nárok na platnost. Následky pro oběti ozbrojených konfliktů by mohly být v takovém případě katastrofální.

Švýcarsko a MVČK proto od roku 2012 vedou se všemi státy rozhovory o otázce, jak by mohlo být dodržování mezinárodního práva upevněno. Přitom se opírají o mandát, který jim byl udělen na 31. Mezinárodní konferenci Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Jsou přesvědčeni, že státy potřebují fórum, kde by se společně hlasovalo o opatřeních, jež jsou nezbytná pro lepší dodržování mezinárodního humanitárního práva. Měly by se pravidelně a systematicky zabývat tím, jak splní svoje povinnosti. Časem by pak vyplynul celkový obraz plnění povinností i souvisejících výzev. Na tomto základě by mohla být konečně učiněna opatření k upevnění užívání práva – například tím, že by se státy navzájem podporovaly v utváření kompetencí a kapacit nezbytných pro splnění svých povinností a že by sdílely opatření, jež se při zvládání tohoto často složitého úkolu osvědčila.

Fórum států by také mělo vytvořit podmínky pro to, aby se budoucí vývoj při vedení válek (například v oblasti zbrojní technologie) podroboval právu a ne obráceně. Dále je nezbytné pravidelně diskutovat o aktuálních otázkách mezinárodního humanitárního práva. Mimo to by státy měly mít k dispozici nástroj jak reagovat v situacích, kdy dochází k nejvážnějším porušením mezinárodního humanitárního práva – aby se v budoucnosti vážným zločinům zamezilo a civilní obyvatelstvo bylo uchráněno před dalším utrpením. Jedná se například o soudní řízení k prošetření příčin zločinů.

Se zřetelem na vytvoření výše uvedeného fóra států budou Švýcarsko a MVČK – v souladu s nařízením, jež jim bylo dáno – předkládat návrhy na 32. Mezinárodní konferenci Červeného kříže a Červeného půlměsíce, která se bude konat v roce 2015 v Ženevě. Na této konferenci budou státy rozhodovat o dalším postupu.

Mezinárodní humanitární právo se od přijetí první ženevské konvence před 150 lety stalo centrálním pilířem mezinárodního právního řádu. Jeho ustanovení koneckonců slouží k ochraně toho nejvzácnějšího, co máme: naší lidskosti. Je to nadčasové právo, s hlubokým přesvědčením, jež zraje po staletí ve všech kulturách. S hlubokým přesvědčením o nutnosti stanovit pravidla, jež budou schopna zamezit proměně válečného střetnutí v prosté barbarství. Naší generaci přísluší napomoci celému úsilí tím, že vytvoříme institucionální rámec k podpoře dodržování stanovených pravidel. Právo může projevit svůj účinek pouze, pokud disponuje potřebnými nástroji. Nikdy v historii lidstva se řešení nezdálo být blíže než je dnes. Je na nás, abychom této příležitosti využili.